

Integrated Therapeutic-Educational Program on Enhancement the Components of Reading and Self-Concept of Students with Specific Learning Disorder (SLD) with Impairment in Reading

Manavi Shad M¹, *Mesrabadi J², Habibi Kaleybar R³, Farid A³

Author Address

1. PhD Student of Educational Psychology, Department of Education and Psychology, Shahid Madani Azarbaijan University, Tabriz, Iran;

2. Professor of Department of Education and Psychology, Shahid Madani Azarbaijan University, Tabriz, Iran;

3. Associate Professor, Department of Education and Psychology, Shahid Madani Azarbaijan University, Tabriz, Iran;

*Corresponding Author Email: Mesrabadi@gmail.com

Received: 2018 November 14; Accepted: 2018 December 19

Abstract

Background & Objective: Failure experiences in assignments cause students with a specific learning disorder to have lower self-concept in comparison to students without this disorder. The purpose of the present study was to investigate the effectiveness of the integrated therapeutic-educational program on improving the reading and self-concept components of students with specific learning disorder with impairment in reading.

Methods: This semi-experimental, pre-test and post-test design was performed on two experimental groups. The statistical population included boy and girl students of Tehran (capital city of Iran) and purposeful sampling. The sample group was randomly divided into two experimental group including therapeutic program and therapeutic-educational experimental group program. At first through the NEMA test to them (18 girls and 36 boys). Groups responded simultaneously to pre-test and post-test (positive test and self-concept of Ahlvia, 1984). In describing the data, mean, standard deviation, plotting, and the test of research hypotheses, covariance analysis and multivariate covariance analysis were used by SPSS software and at the significance level of 0.05.

Results: The findings showed that the integrated therapeutic-educational program improved the components of reading (reading words, chain of words, naming images, comprehension of the text, reading dialects and pseudo-words, signs and characters of the category) and self-concept (behavior, rational and educational status, appearance of attitude, anxiety, fame, happiness and satisfaction) were effective ($p < 0.05$).

Conclusion: Based on the findings of the research, we can use integrated therapeutic-educational program to improve academic performance and simultaneously improve the self-concept of students with specific learning disorder with impairment in reading.

Keywords: Therapeutic-educational program, Self-concept, Specific learning disorder with impairment in reading.

اثربخشی برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود مؤلفه‌های خواندن و خودپنداشت دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن

مرجان معنوی شادا^۱، *جواد مصرآبادی^۲، رامین حبیبی کلپیر^۳، ابوالفضل فرید^۳

توضیحات نویسندگان

۱. دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان، تبریز، ایران؛
 ۲. استاد گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان، تبریز، ایران؛
 ۳. دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان، تبریز، ایران.
 *رایانامه نویسنده مسئول: Mesrabadi@azaruniv.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۳ آبان ۱۳۹۷؛ تاریخ پذیرش: ۲۸ آذر ۱۳۹۷

چکیده

زمینه و هدف: تجارب شکست در تکالیف باعث می‌شود دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص، در مقایسه با دانش‌آموزان بدون این اختلال، خودپنداشت کمتری داشته باشند. هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود مؤلفه‌های خواندن و خودپنداشت دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن بود.

روش بررسی: این پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون و شامل دو گروه آزمایشی بود. جامعه آماری را دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع سوم دبستان‌های دولتی منطقه پنج تهران تشکیل دادند که نمونه‌گیری به روش هدف‌مند اجرا شد. گروه نمونه پس از شناسایی از طریق آزمون نما (۱۸ دختر و ۳۶ پسر) به شیوه تصادفی در دو گروه آزمایشی برنامه درمانی و گروه آزمایشی برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی قرار گرفتند. گروه‌ها هم‌زمان به پیش‌آزمون و پس‌آزمون (آزمون نما و خودپنداشت آهلوالیاء، ۱۹۸۴) پاسخ دادند. در توصیف داده‌ها از میانگین و انحراف معیار با رسم نمودار و در بررسی اهداف، از تحلیل کواریانس و تحلیل کواریانس چندمتغیره، به وسیله نرم‌افزار SPSS و سطح معناداری ۰/۰۵ استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود مؤلفه‌های خواندن (خواندن کلمات، زنجیره کلمات، نامیدن تصاویر، درک متن، خواندن ناکلمات و شبه‌کلمات، نشانه‌های حرف، نشانه‌های مقوله) و مؤلفه‌های خودپنداشت (رفتار، وضعیت عقلانی و تحصیلی، وضع ظاهر نگرش، اضطراب، شهرت، شادی و رضایت) اثربخش است ($p < 0/05$).

نتیجه‌گیری: براساس یافته‌های پژوهش می‌توان از برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی جهت بهبود عملکرد تحصیلی و به‌طور هم‌زمان بهبود خودپنداشت دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن، برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی، خودپنداشت.

بدون تردید می‌توان یادگیری را فرایندی بنیادی دانست که در نتیجه آن، فرد در طی زمان تحول می‌یابد. با این وجود برخی افراد در روند عادی یادگیری و آموزش دچار مشکل می‌شوند. اختلال یادگیری خاص به‌عنوان مشکلات اصلی‌تر یادگیری است.

اختلال یادگیری خاص^۱، از اختلال‌های دارای شیوع فراوان و رو به گسترش بوده (۱) و از جمله حیطه‌های آموزش خاص وسیع‌تر و شاید چالش‌برانگیزتر به‌شمار می‌آید (۲).

از بین مشکلات یادگیری که کودکان با اختلال یادگیری خاص با آن درگیر هستند، معضله‌های خواندن، مشکل رایج‌تری است؛ به‌طوری‌که در ۴ تا ۱۰ درصد کل جمعیت دانش‌آموزان، به‌شکلی بروز می‌کند (۳).

اختلال یادگیری خاص همراه با مشکل خواندن اصطلاحی گسترده و نوعی اختلال یادگیری خاص است که نقایص روانی‌کلامی، توانایی دقت در خواندن، صحبت‌کردن و هجی‌کردن را در بر می‌گیرد و می‌تواند در آگاهی واج‌شناختی^۲، رمزگشایی^۳، املا، حافظه شنوایی کوتاه‌مدت و نام‌گذاری سریع^۴، مشکلاتی ایجاد کند (۴).

کودکان دارای این اختلال در زمینه‌های بازشناسی حروف و کلمات، درک و فهم کلمات و نقشه‌ها، سرعت و روانی خواندن و مهارت‌های عمومی واژگان دارای مشکلاتی هستند. هرگونه اختلال در این حوزه‌ها باعث سختی‌هایی در خواندن می‌شود (۵). علاوه بر نقص در واج‌شناسی و نام‌گذاری سریع که با توانایی رمزگشایی در ارتباط است، مشکل دیگری که افراد با این اختلال به آن دچارند نقص در درک خواندن است (۶).

به‌طورکلی موفقیت اولیه در مهارت‌های خواندن معمولاً به ادامه موفقیت در خواندن منجر می‌شود؛ درحالی‌که موفق نبودن در مهارت خواندن قبل از سومین یا چهارمین سال تحصیلی ممکن است سبب مشکلات خواندن در طول عمر شود. بدین ترتیب محیط‌های درمانی و حمایتی در طی سال‌های اول تحصیلی می‌توانند سختی‌های مربوط به خواندن را کاهش داده یا از بین ببرند (۷).

بدین‌گونه تجارب شکست در تکالیف باعث می‌شود دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص انتظار توانایی کمتری از خود داشته و در نتیجه خودپنداشت ضعیف‌تری درمقایسه با دانش‌آموزان بدون این اختلال داشته باشند (۸). ارتباط بین پیشرفت تحصیلی و خودپنداشت دوطرفه است؛ یعنی ازطرفی خودپنداشت قوی و باورداشتن به توانایی‌های خود، سبب ایجاد انگیزه برای یادگیری و تلاش و موفقیت تحصیلی می‌شود و ازسوی دیگر موفقیت تحصیلی، خودپنداشت و عزت‌نفس را افزایش می‌هد. دانش‌آموزانی که برای خود ارزش و اعتبار بیشتری قائل هستند در رویارویی با دیگران موفق‌ترند و در برابر دشواری‌ها پایداری بیشتری از خود نشان می‌دهند و اگر خود را فردی ضعیف بدانند، خیلی زود دست از تلاش بر می‌دارند (۹).

بدین ترتیب با توجه به وجود مشکلاتی که افراد با اختلال یادگیری خاص

تجربه می‌کنند، این اختلال گستره‌ای بسیار وسیع‌تر از مشکلات تحصیلی را در برمی‌گیرد و فهم کامل آن نیازمند توجه به حوزه‌های اجتماعی و عاطفی و رفتاری زندگی کودک است (۱۰)؛ بنابراین تنها از طریق مداخلات درمانی که مبتنی بر تسهیل در خواندن صحیح و افزایش عملکرد تحصیلی است، نمی‌توان در خودپنداشت ضعیف دانش‌آموز که نتیجه شکست‌های مستمر قبلی بوده، بهبودی ایجاد کرد. به این ترتیب نیاز به وجود الگوهای بی‌جهت ارائه به معلمان و مشاوران احساس می‌شود که به‌طور گسترده با چنین دانش‌آموزانی مواجه هستند. در این راستا این افراد می‌توانند با به‌کارگیری دوره‌های آموزشی و درمانی کوتاه و منسجم، شاهد پیشرفت دانش‌آموز با مشکل تحصیلی باشند تا به معیارهای لازم جهت پیشرفت رسیده و در وضعیت عملکرد قابل‌قبول قرار گیرند (۱۱). همچنین در زمینه بهبود ابعاد روانی آسیب‌دیده که در این پژوهش متغیر خودپنداشت در نظر گرفته شده، الگوی مناسب طرح‌ریزی شود.

جهت دستیابی به اهداف مذکور روش تلفیقی اصطلاح مناسبی است که برای توصیف دامنه وسیعی از استراتژی‌های یادگیری و تدریس به‌کار می‌رود (۱۲). روش تلفیقی شامل ترکیب اثربخش الگوهای مختلف انتقال و الگوهای متنوع تدریس و سبک‌های یادگیری است (۱۳). در این پژوهش نیز از برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی جهت همراه کردن درمان علائم اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن و آموزش به‌منظور بهبود خودپنداشت استفاده شد؛ به‌طوری‌که برنامه درمانی جهت کاهش علائم این اختلال همراه با مشکل خواندن (شامل درمان مشکل خواندن واژگان و روان‌خوانی و درک مطلب) و برنامه آموزشی به‌منظور بهبود خودپنداشت (شامل آموزش مقابله با هیجان و روابط بین‌فردی و حل مسئله) بوده که به‌طور تلفیقی در هر جلسه به دانش‌آموز آموزش داده شد.

پیشینه پژوهش نشان‌دهنده الگوی متفاوت حرکات چشم (۱۴)، حرکات چشم ضبط‌شده متفاوت (۱۵)، مشکلات کنترل حرکات چشم (۱۶)، مشکلات پردازش سریع شنوایی و اطلاعات بصری، نقص سرعت پردازش و مهارت‌های حرکتی (۱۷) دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن است. بدین ترتیب بخش درمانی در پژوهش حاضر جهت بهبود مشکل خواندن این افراد بر مطالب مذکور تأکید داشته است.

بخش آموزشی در پژوهش حاضر شامل آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان بود. سازمان بهداشت جهانی^۵، مهارت‌های زندگی را مجموعه‌ای از مهارت‌های روانی و اجتماعی و میان‌فردی تعریف کرده است که به افراد کمک می‌کند تا آگاهانه تصمیم بگیرند و مهارت‌های ارتباطی و شناختی و هیجانی خوبی داشته باشند و نیز زندگی سالم و پرباری را همراه با احساس کفایت و رشد شناختی و هیجانی تجربه کنند (به نقل از ۱۸).

4. Rapid Naming

5. World Health Organization

1. Specific Learning Disorder

2. Phonological

3. Decoding

هدف از انجام این پژوهش بررسی تأثیرگذاری برنامه تلفیقی درمانی-آزمون قافیه، نامیدن تصاویر، درک متن، درک کلمات، حذف آواها، خواندن ناکلمات، نشانه‌های حرف، نشانه‌های مقوله) و شش مؤلفه مختلف خودپنداشت (رفتار، وضعیت عقلانی و تحصیلی، وضع ظاهری و نگرش‌ها، اضطراب، شهرت، شادی و رضایت) دانش‌آموزان اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن بود.

۲ روش بررسی

پژوهش حاضر مطالعه‌ای نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون و دو گروه آزمایشی بود. جامعه آماری را تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع سوم دبستان‌های دولتی منطقه پنج تهران (۴۳۵۲ دانش‌آموز در ۱۸۰ مدرسه)، در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ تشکیل دادند. در این پژوهش روش نمونه‌گیری هدفمند^۱، به‌عنوان یکی از انواع نمونه‌گیری غیراحتمالی^۲، به‌کار رفت. نمونه‌های پژوهش ۵۴ دانش‌آموز دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن، از هر دو جنس بودند. دانش‌آموزان مذکور ۱۸ دختر و ۳۶ پسر (به‌منظور رعایت نسبت شیوع دختر و پسر در اختلال یادگیری خاص) را شامل شد. نمونه‌های مدنظر بعد از مراجعه به ۲۸ مدرسه شناسایی شدند که ۱۶۵۱ دانش‌آموز کلاس سوم دبستان بودند. درصد حاصل (۳/۲ درصد) به‌طور تقریبی با میزان شیوع اختلال یادگیری با مشکل خواندن (۱۰ تا ۴ درصد) مطابقت داشته است. ملاک‌های ورود برای این دانش‌آموزان عبارت بود از: نمره کل هوش بهر ۸۵ و بیشتر که براساس آزمون وکسلر به‌دست آمد؛ وجود نداشتن علائم مرضی و رفتاری که از طریق اجرای آزمون CSI-4 فرم معلم تعیین شد. بر این مبنا پنج نفر از دانش‌آموزان دارای مشکلات اضطرابی و نیز دو دانش‌آموز که از جلسه دوم تمایل به همکاری با پژوهشگر را نداشتند، از گروه حذف شده و نمونه متناسب با ملاک جایگزین شد. از طریق اجرای آزمون تشخیصی نما تشخیص اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن صورت گرفت. گروه نمونه به‌شیوه تصادفی به دو گروه آزمایشی تقسیم شدند. گروه‌ها هم‌زمان به پیش‌آزمون و پس‌آزمون (آزمون نما و سازگاری اجتماعی سینها و سینگ) پاسخ دادند. در این پژوهش گروه آزمایش اول تحت برنامه صرفاً درمانی و گروه دوم تحت برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی قرار گرفت و جهت کنترل متغیر مزاحم، متغیر هوش به‌روش آماری، کنترل گردید؛ به‌طوری‌که متغیر هوش به‌عنوان کووریت وارد طرح آزمایشی شد. به‌منظور پاسخ به سؤال «آیا برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود مؤلفه‌های خواندن دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن مؤثر است؟» آزمون تحلیل کوواریانس به‌کار رفت. داده‌های به‌دست‌آمده جهت بررسی سؤال «آیا برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود مؤلفه‌های خودپنداره دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن مؤثر است؟» از طریق آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره تحلیل شدند. نرم‌افزار SPSS و سطح معناداری ۰/۰۵ جهت تحلیل استفاده شد.

- مقیاس هوش وکسلر (WISC-R): مقیاس هوش وکسلر کودکان

آموزشی در بهبود مؤلفه‌های خواندن (خواندن کلمات، زنجیره کلمات، WISC) در سال ۱۹۴۹ توسط وکسلر^۳ و به‌منظور سنجش هوش کودکان تهیه شد. این مقیاس ۲۵ سال پس از تدوین آن در سال ۱۹۷۴ تحت تجدیدنظر قرار گرفت و پس از هنجاریابی به مقیاس هوشی تجدیدنظرشده وکسلر کودکان (ویسک-آر) نام‌گذاری شد. این مقیاس دارای دوازده خرده‌آزمون است که دو خرده‌آزمون آن جنبه ذخیره دارد. شش آزمون کلامی و شش آزمون غیرکلامی (عملی) است. تقسیم هوش به دو قسمت عمده کلامی و غیرکلامی بدین معنا نیست که هوش دو نوع متفاوت است؛ بلکه به‌علت ارزش تشخیصی آن بوده که به تجربه ثابت شده است. همین امر در رابطه با خرده‌آزمون‌ها نیز صدق می‌کند؛ زیرا این تقسیم‌بندی به آزمایش‌دهنده امکان می‌دهد تا بر نقاط قوت و ضعفی آگاهی یابد که عملکرد کلی آزمودنی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (۱۹).

- پرسشنامه علائم مرضی کودکان (CSI-4): این پرسشنامه مقیاس درجه‌بندی رفتار است که اولین بار در سال ۱۹۸۴ توسط اسپرافکین و گادو^۴ براساس طبقه‌بندی سومین راهنمای تشخیصی اختلالات روانی به‌منظور غربال هجده اختلال رفتاری و هیجانی در کودکان ۱۲ تا ۵ سال طراحی شد. در نهایت در سال ۱۹۹۴ با چاپ چهارمین راهنمای تشخیصی اختلالات روانی با تغییرات اندکی تحت تجدیدنظر قرار گرفت و با نام پرسشنامه علائم مرضی کودکان (CSI-4) منتشر شد. این پرسشنامه همانند فرم‌های قبلی دارای دو فرم والد و معلم است. فرم والدین ۱۱۲ سؤال دارد که برای یازده گروه عمده و یک‌گروه اضافی از اختلالات رفتاری تنظیم شده و فرم معلم دارای ۸۷ سؤال است که نه گروه عمده از اختلالات رفتاری شامل اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی، لجاجتی و نافرمانی، اختلال سلوک، اختلال اضطراب فراگیر، هراس اجتماعی، اختلال اضطراب جدایی، اختلال وسواس فکری-عملی، هراس خاص، اختلال افسردگی اساسی، اختلال افسرده‌خوبی، اسکیزوفرنی، اختلال رشدی فراگیر، اختلال اسپرگر، تیک‌های صوتی و حرکتی، اختلال استرس پس از سانحه و اختلالات دفع را در بر می‌گیرد. پرسشنامه علائم مرضی کودک دارای ویژگی‌هایی همچون سادگی اجرا و سهولت فهم است. سؤال‌های آن به‌گونه‌ای ساده برای والدین و معلمان مفهوم شده و اصطلاحات ساده‌تر جایگزین واژه‌های فنی روان‌پزشکی شده است. علاوه‌براین، گروه‌بندی سؤال‌ها براساس ملاک‌های تشخیصی پنجمین راهنمای آماری و تشخیصی، انجام مصاحبه‌ای منظم و کلی را تسهیل کرده و به کاهش خطا در تشخیص نوع اختلال کمک می‌کند. مقدار ضریب اعتبار به‌روش هم‌هنگی درونی برای فرم والد ۰/۹۴ و برای فرم معلم ۰/۹۶ است (۲۰).

- آزمون خواندن و نارساخوانی (نما): آزمون نما در سال ۱۳۹۵ برای دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهرهای تبریز و سنندج و تهران هنجاریابی شده و روایی و پایایی آن را نیز تأیید کردند. همسانی درونی آزمون‌های لغات با بسامد زیاد، لغات با بسامد متوسط، لغات با بسامد کم،

5. Children Symptom Inventory-4

6. Sprafkin & Gadow

7. Reading And Dyslexia Test (NEMA)

1. Purposive

2. Nonprobability Sampling

3. Wechsler Intelligence Scale for Children

4. Wechsler

همچنین اعتبار به‌روش کودر-ریچاردسون ۰/۸۲ برآورد شده است (۲۲).

- بسته آموزشی برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی: بخش درمانی شامل بهبود مؤلفه‌های خواندن (ده مؤلفه خواندن کلمات، زنجیره کلمات، آزمون قافیه، نامیدن تصاویر، درک متن، درک کلمات، حذف آواها، خواندن ناکلمات، نشانه‌های حرف، نشانه‌های مقوله) بوده و بخش آموزشی، آموزش مهارت‌های زندگی (مقابله با هیجان و روابط بین‌فردی و حل مسئله) را شامل می‌شود. لازم به‌ذکر است که بسته آموزشی طراحی شده توسط ده نفر از متخصصان اختلال یادگیری بررسی شد و بعد از تکمیل پرسشنامه هجده‌سؤالی طراحی شده توسط پژوهشگر، روایی صوری به‌صورت کیفی و کمی به تأیید رسید (۰/۶): (CVI). این برنامه برای پنج دانش‌آموز به‌صورت پایلوت اجرا شد و اصلاحات لازم در زمینه زمان‌بندی و تمرین‌ها صورت گرفت. برای دانش‌آموزان گروه آزمایشی اول فقط بخش درمانی در هجده جلسه ۴۵ دقیقه‌ای و برای گروه آزمایشی دوم برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی در هجده جلسه ۶۰ دقیقه‌ای (پانزده دقیقه جهت اجرای بخش آموزشی) به‌مدت نه هفته، به‌شکل انفرادی ارائه شد.

برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی حاضر، برگرفته از منابع معتبر در بخش درمانی و متون و کلمات (۲۳) و نیز سایت چشم می‌تواند بیاموزد^۳ و در بخش تمرین‌های دیداری و بخش آموزشی، اخذ شده از «مجموعه کتاب‌های مهارت‌های زندگی» چاپ شده توسط سازمان بهزیستی کشور است. لازم به‌ذکر است جهت رعایت ملاحظات اخلاقی کسب رضایت‌نامه کتبی از یکی از والدین صورت گرفت. همچنین سعی شد با ارائه توضیحات و اهداف جلسات، دانش‌آموزان به‌طور اختیاری در جلسه‌ها شرکت کنند. جدول ۱ اهداف و محتوای جلسات را در دو بخش درمانی و آموزشی نشان می‌دهد.

زنجیره کلمات، درک کلمات، حذف آواها و خواندن ناکلمات و شبه کلمات مناسب و آزمون‌های نامیدن تصاویر (هر دو فرم) با همسانی درونی متوسط و آزمون درک متن با همسانی درونی ضعیف، نیازمند بازنگری و ارتقای سطح آلفای کرونباخ بوده است. آلفای کرونباخ کلی برای آزمون‌های لغات با بسامد زیاد ۰/۹۷، با بسامد متوسط ۰/۹۸، با بسامد کم ۰/۹۸، زنجیره کلمات ۰/۹۵، قافیه ۰/۸۹، نامیدن تصاویر یک ۰/۶۷، نامیدن تصاویر دو ۰/۶۸، درک متن ۰/۴۸، درک کلمات ۰/۷۱، حذف آواها ۰/۹۵، خواندن ناکلمات ۰/۹۵ و شبه کلمات ۰/۹۷ به‌دست آمد. آزمون خواندن و نارساخوانی (نما) مشتمل بر ده خرده‌آزمون بوده که برای سنجش ابعاد مختلف خواندن تنظیم شده است. خرده‌آزمون‌ها به‌شرح زیر است: آزمون خواندن کلمات؛ آزمون زنجیره کلمات؛ آزمون قافیه؛ آزمون نامیدن تصاویر؛ آزمون درک متن؛ آزمون درک کلمات؛ آزمون حذف آواها؛ آزمون خواندن ناکلمات؛ آزمون نشانه‌های حروف؛ آزمون نشانه‌های مقوله. هریک از خرده‌آزمون‌ها دارای جدول هنجار شده است که نمره‌گذاری آن‌ها از طریق این جداول صورت می‌گیرد. این آزمون به‌صورت انفرادی اجرا می‌شود (۲۱).

- مقیاس خودپنداره کودکان آهلوالیا (CSCS)^۱: این مقیاس در سال ۱۹۸۴ توسط بی اس آهلوالیا ساخته شد. مقیاس مذکور وسیله‌ای متداول در سنجش خودپنداره است و ۸۰ عبارت دارد. پاسخ‌ها به‌صورت بله و خیر و دارای حداکثر ۷۸ و حداقل صفر است. در مدارس ابتدایی سؤالات باید بلند خوانده شود. مقیاس‌های فرعی شامل رفتار (نمره ۱۶)، وضعیت عقلانی و تحصیلی (نمره ۱۸)، وضع ظاهری و نگرش‌ها (نمره ۱۲)، اضطراب (نمره ۱۲)، شهرت (نمره ۱۲) و شادی و رضایت (نمره ۸) است که نمرات هر خرده‌مقیاس از طریق حاصل جمع سؤالات مربوط به آن مشخص می‌شود. ضریب پایایی در گروه سنی دوازده‌ساله، ۰/۸۳ گزارش شده و

جدول ۱. محتوای جلسات تلفیقی درمانی-آموزشی

هدف کلی این جلسه را شناسایی هجابندی ^۳ و بهبود تعقیب چشمی ^۴ شامل می‌شود. رفتار ورودی: دانش‌آموز واج‌ها (حروف الفبا) را می‌شناسد. رفتار تکوینی: دانش‌آموز بتواند هجاها را تعقیب کرده و بخواند. محتوای این جلسه بازی فرمانده سرباز (جهت بهبود هجابندی طراحی شده است) و تمرینات تعقیب چشمی و تمرین هجاها است.	جلسه اول
هدف این جلسه این است که دانش‌آموز بتواند خشم و شادی و غم را نام برده و شناسایی کند. رفتار ورودی: تناظر یک‌به‌یک. رفتار تکوینی: نماد هیجان‌های خشم یا عصبانیت، شادی، غم یا ناراحتی را می‌شناسد و نام‌گذاری می‌کند. محتوای این جلسه نمادهای هیجان‌های شادی یا خوشحالی، غم یا ناراحتی، خشم، داستان جهت شناسایی و نام‌گذاری هیجان‌ها و دستبندهای نماد هیجان است.	جلسه دوم
اهداف کلی این جلسه کاربرد هجابندی در خواندن کلمه و تقویت دقت دیداری است. رفتار ورودی: دانش‌آموز هجابندی را می‌شناسد. رفتار تکوینی: دانش‌آموز بتواند هجاها را باهم ترکیب کند. محتوا شامل ترکیب هجاها و بهبود دقت دیداری می‌شود.	جلسه سوم
اهداف این جلسه شامل شناسایی و نام‌گذاری هیجان‌های ترس و اضطراب است. همچنین بین ترس و اضطراب تمایز قائل شود. رفتار ورودی: آشنابودن با نماد هیجان‌ها. رفتار تکوینی: نماد هیجان‌های ترس و اضطراب را می‌شناسد و نام‌گذاری می‌کند. محتوای این جلسه شامل نمادهای هیجان‌های ترس و اضطراب، داستان جهت شناسایی و نام‌گذاری هیجان‌ها و همچنین دستبندهای نماد هیجان است.	
مرور دو جلسه قبل	

۳. Syllabary

۴. Tracking

۱. children's self-concept scale

۲. <http://eyecanlearn.com>

درسی	هدف این جلسه شناسایی هجابندی کلمات است. رفتار ورودی: دانش آموز واج‌ها و هجابندی را می‌شناسد و بتواند هجاها را ترکیب و کلمه بسازد. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند هجاها را بخواند و از هجاها کلمه بسازد. محتوای این جلسه شامل کلمات تقسیم شده به هجاها و بهبود تعقیب چشمی و حافظه دیداری است.
جلسه چهارم	هدف کلی این جلسه این است که دانش آموز بتواند انواع هیجان‌ها را که در جلسه قبل شناخته، درباره تجارب شخصی خود، شناسایی کند. رفتار ورودی: دانش آموز هیجان‌ها را شناخته و می‌تواند سمبل‌ها را به آن‌ها منتسب کند. رفتار تکوینی: دانش آموز هیجان‌های خود را شناخته و بتواند از میان تجارب خودش برای آن مثال بیاورد. محتوای این جلسه شامل شخصی سازی هیجان‌های مد نظر خشم، شادی، غم یا ناراحتی، ترس و اضطراب، داستان جهت شناسایی و نام‌گذاری هیجان‌ها در زندگی خود دانش آموز و استفاده از دستبند‌های نماد هیجان برای توجه آگاهانه است.
درسی	هدف این جلسه استفاده از هجابندی در خواندن کلمات است. رفتار ورودی: دانش آموز واج‌ها و هجابندی را می‌شناسد و هجاها را ترکیب و کلمه بسازد. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند با سرعت هجاها را بخواند و کلمات را به هجاها تقسیم کند. محتوا شامل تقسیم کلمات به هجاها و بهبود تعقیب چشمی و حافظه دیداری متوالی است.
جلسه پنجم	هدف کلی این جلسه شناسایی روش‌های مختلف ابراز خشم و سطوح آن است. رفتار ورودی: دانش آموز واکنش‌های رفتاری و جسمی هیجان‌های خشم را می‌شناسد. رفتار تکوینی: دانش آموز روش‌های مختلف ابراز خشم را می‌شناسد و روش‌های مؤثر و کارآمد را شناسایی می‌کند. محتوای این جلسه شامل سطوح مختلف خشم و واکنش‌های رفتاری و غیررفتاری خشم است.
جلسه ششم	مرور پنج جلسه قبل
درسی	هدف این جلسه بسط دقت دیداری به کلمات است. رفتار ورودی: هجاها را می‌شناسد و کلمه را ترکیب می‌کند و نیز تمرین‌های دقت و تمیز دیداری و حافظه دیداری متوالی و غیرمتوالی را انجام می‌دهد. رفتار تکوینی: تفاوت کلمات را شناسایی می‌کند. محتوا شامل شناسایی کلمات از لحاظ حرف اول و بهبود دقت شنیداری است.
جلسه هفتم	هدف کلی این جلسه این است که دانش آموز مفهوم مفید یا مضر بودن بعضی روش‌های ابراز هیجان را بداند. رفتار ورودی: دانش آموز شیوه‌های مختلف ابراز هیجان خشم و غم و شادی را می‌شناسد. رفتار تکوینی: دانش آموز روش‌های مؤثر و کارآمد در ابراز هیجان را شناسایی می‌کند. محتوای این جلسه شامل کارآمد یا ناکارآمد بودن شیوه‌های مختلف ابراز خشم و غم و شادی است.
درسی	هدف کلی این جلسه بهبود خواندن کلمات است. رفتار ورودی: دانش آموز هجاها را در کلمه می‌خواند. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند کلمات را به ذهن بسپارد و کلمات بدون نقطه را از کلمات نقطه‌دار تفکیک کند. محتوای این جلسه شامل تقویت حافظه فعال و تقویت مهارت تشخیص شکل از زمینه است.
جلسه هشتم	هدف کلی این جلسه شناسایی روش‌های مؤثر و کارآمد ابراز هیجان‌هاست. رفتار ورودی: دانش آموز شیوه‌های مختلف ابراز هیجان خشم و غم و شادی را می‌شناسد. رفتار تکوینی: دانش آموز روش‌های مؤثر و کارآمد در ابراز هیجان را شناسایی می‌کند. محتوای این جلسه شامل کارآمد یا ناکارآمد بودن روش‌های مختلف ابراز خشم و غم و شادی و مهارت حل مسئله است.
جلسه نهم	مرور هشت جلسه قبل
درسی	هدف کلی این جلسه توانایی خواندن کلمه در جمله است. رفتار ورودی: دانش آموز بتواند با توجه به هجابندی یک کلمه را بخواند. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند یک جمله را کامل بخواند. محتوای این جلسه شامل کنارهم قراردادن کلمات برای تشکیل جمله و بهبود توالی است.
جلسه دهم	هدف کلی این جلسه چگونگی تعریف مشکل است. رفتار ورودی: دانش آموز با مسئله نحوه برخورد با هیجان خشم مواجه شده باشد. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند مسئله و مشکل خود را مشخص کند. محتوای این جلسه شامل صورت مسئله و مشکل و کاربرد چراغ راهنمایی است.
درسی	هدف کلی این جلسه درک مطلب است. رفتار ورودی: دانش آموز جمله را می‌خواند. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند به‌تنباهی سؤال را بخواند و پاسخ دهد. محتوای این جلسه سؤالات با جواب مستقیم و بهبود توانایی‌های شناختی است.
جلسه یازدهم	هدف کلی این جلسه بیان راه‌حل‌های مختلف مسئله است. رفتار ورودی: دانش آموز بداند چگونه مشکل خود را مشخص کند. رفتار تکوینی: دانش آموز بتواند برای مسئله خود چند راه‌حل پیدا کند. محتوای این جلسه شامل راه‌حل‌های مختلف مسئله و کاربرد چراغ راهنمایی است.
جلسه دوازدهم	مرور ده جلسه قبل
درسی	درک مطلب آنچه خوانده می‌شود، هدف این جلسه است. رفتار ورودی: دانش آموز می‌تواند جمله بخواند. رفتار تکوینی: آنچه خوانده می‌شود را درک و تحلیل کند. محتوا شامل سؤالات با جواب معکوس و بهبود توانایی‌های شناختی است.
جلسه سیزدهم	

هدف این جلسه اقدام به حل مسئله است. رفتار ورودی: دانش‌آموز بداند چگونه مشکل خود را مشخص و راه‌حل‌ها را بررسی کند. رفتار تکوینی: دانش‌آموز بتواند برای مسئله خود یک یا چند راه‌حل کارآمد را انتخاب و استفاده کند. محتوای جلسه شامل انتخاب راه‌حل‌های کارآمد مسئله و کاربرد چراغ راهنمایی است.

جلسه ۱

هدف کلی این جلسه روان‌خوانی و درک مطلب است. رفتار ورودی: دانش‌آموز جملات مدنظر را می‌خواند. رفتار تکوینی: دانش‌آموز بتواند به سؤالات متن پاسخ دهد. محتوای این جلسه متون روان‌خوانی است.

جلسه ۲

جلسه چهاردهم

هدف کلی این جلسه اهمیت ارتباط با دیگران است. رفتار ورودی: دانش‌آموز درقبال رفتار و نحوه نشان‌دادن هیجان‌های خود مدیریت داشته باشد. رفتار تکوینی: دانش‌آموز فواید ارتباط با دیگران و انواع آن را نام ببرد. محتوای این جلسه شامل اهمیت ارتباط و فواید آن است.

جلسه ۳

مرور چهارده جلسه قبل

جلسه پانزدهم

هدف کلی این جلسه روان‌خوانی و درک مطلب است. رفتار ورودی: دانش‌آموز متن مدنظر را می‌خواند و به سؤالات پاسخ می‌دهد. رفتار تکوینی: دانش‌آموز بتواند از آنچه خوانده، سؤال مطرح کند. محتوای این جلسه متن روان‌خوانی است.

جلسه ۴

جلسه شانزدهم

هدف کلی این جلسه چگونگی بیان خواسته‌ها در ارتباط با دیگران است. رفتار ورودی: دانش‌آموز فواید ارتباط در رفع نیازهایش را نام ببرد. رفتار تکوینی: دانش‌آموز روش‌های مختلف بیان خواسته‌ها را نام ببرد. محتوا شامل اهمیت ارتباط و روش‌های مختلف بیان خواسته‌هاست.

جلسه ۵

هدف بهبود درک مطلب است. رفتار ورودی: دانش‌آموز متن را می‌خواند و می‌تواند از متن، سؤال استخراج کند. رفتار تکوینی: دانش‌آموز متنی را که خوانده، نام‌گذاری کند. محتوای این جلسه متن روان‌خوانی است.

جلسه ۶

جلسه هفدهم و

هدف این جلسه بیان خواسته‌ها در ارتباط با دیگران است. رفتار ورودی: دانش‌آموز روش‌های مختلف بیان خواسته‌ها را نام ببرد. رفتار تکوینی: دانش‌آموز بتواند جمله‌هایی مناسب برای بیان خواسته‌هایش در ارتباط با دیگران بیان کند.

جلسه ۷

هجدهم

۳ یافته‌ها

اول و دوم رعایت می‌شود. رابطه خطی بودن بررسی شد و نمودار نشان داد که رابطه به‌طور مشخص خطی بوده و مفروضه یکسانی شیب رگرسیون برقرار است. نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که تفاوت بین میانگین در مؤلفه‌های خواندن به‌جز در مؤلفه‌های آزمون قافیه و درک کلمات و حذف آواها در دو گروه آزمایش اثر معناداری دارد. به‌منظور بررسی اثربخشی برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر مؤلفه‌های خودپنداشت دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن از آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره استفاده شد. برای ارزیابی فرض صفر تساوی کوواریانس در گروه‌ها، آزمون باکس به‌کار رفت. نتایج نشان می‌دهد که پیش‌فرض برابری ماتریس‌های کوواریانس مشاهده‌شده مؤلفه‌های خودپنداشت در گروه‌ها برقرار است ($p > 0/05$).

در پژوهش حاضر دختران، ۱۸ نفر (۳۳ درصد) و پسران، ۳۶ نفر (۶۷ درصد) را در بین آزمودنی‌ها تشکیل دادند. در جدول ۲ فراوانی و درصد هوشبهر آزمودنی‌ها گزارش شده است. جدول ۳ میانگین و انحراف معیار نمره مؤلفه‌های خواندن و خودپنداشت را در گروه‌های آزمایش در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون نشان می‌دهد. به‌منظور آزمون پیش‌فرض‌های کوواریانس چندمتغیره گروه‌ها از آزمون‌های کولموگوروف-اسمیرنوف و لوین و ضریب همگنی شیب رگرسیون استفاده شد. مشخصه Z آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف مربوط به نرمال بودن دو گروه آزمایشی اول و دوم، در دو مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون نشان داد که توزیع نمره‌ها نرمال است ($p > 0/05$). همچنین نتایج آزمون لوین مشخص کرد که واریانس‌ها برای نمرات همسان است؛ بدین‌معنا که مفروضه واریانس‌های مشابه در دو گروه آزمایش

جدول ۲. فراوانی و درصد هوشبهر

آزمایش اول		آزمایش دوم		هوشبهر
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۵	۱۸	۱	۴	۸۹ تا ۸۵
۸	۳۰	۱۱	۴۰	۹۴ تا ۹۰
۸	۳۰	۱۴	۵۲	۱۰۰ تا ۹۵
۶	۲۲	۱	۴	۱۰۵ تا ۱۰۱
۲۷	۱۰۰	۲۷	۱۰۰	کل

جدول ۳. داده‌های توصیفی نمره‌های گروه آزمایشی اول و دوم

متغیر	گروه آزمایشی	پیش‌آزمون میانگین	پس‌آزمون میانگین	انحراف معیار پیش‌آزمون	انحراف معیار پس‌آزمون
خواندن کلمات	اول	۳۲/۸	۶/۷۹	۴۳	۷/۲۵
	دوم	۲۷/۵	۶/۲۸	۴۸	۱۲/۳۸
زنجیره کلمات	اول	۳/۱	۰/۴۰۱	۶/۴	۱/۳۸
	دوم	۶/۸	۲/۲	۲۰	۶/۷۴
آزمون قافیه	اول	۶/۳	۱/۹۶	۱۰/۷	۲/۷۳
	دوم	۵/۴	۱/۴۴	۱۱/۷	۳/۲۵
نامیدن تصاویر	اول	۱۵/۱	۲/۸۵	۱۷/۹	۲/۸۲
	دوم	۱۱/۶	۳/۶۳	۱۸/۱	۱/۸۸
حذف آواها	اول	۷/۱	۱/۲۱	۱۵/۱	۵/۸۴
	دوم	۸/۶	۲/۲۹	۱۷/۱	۲/۸۲
درک متن	اول	۱۲/۱	۳/۰۵	۱۷/۴	۳/۰۶
	دوم	۹/۱	۳/۱۲	۱۸/۱	۳/۱۴
درک کلمات	اول	۷/۰	۱/۴۸	۱۴	۴/۲۶
	دوم	۶/۰	۱/۵۱	۱۶/۱	۳/۲۱
خواندن ناکلمات و شبه‌کلمات	اول	۹/۴	۲/۹۱	۲۱/۰	۶/۷۹
	دوم	۶/۸	۲/۷۴	۲۲/۵	۶/۶۶
آزمون نشانه‌های حرف	اول	۸/۸	۳/۲	۱۳/۵	۳/۶۳
	دوم	۷/۸	۳/۵۴	۱۶/۴	۳/۱۶
آزمون نشانه‌های مقوله	اول	۲۵	۵/۹۲	۴۰/۱	۹/۹۱
	دوم	۲۴/۴	۵/۲۲	۴۶/۷	۱۰/۰۵
رفتار	اول	۹/۲	۲/۵۲	۱۰/۱	۲/۳۴
	دوم	۹/۲	۲/۱۸	۱۳/۰	۲/۳۶
وضعیت عقلانی و تحصیلی	اول	۹/۵	۲/۲۹	۱۲/۷	۲/۸۶
	دوم	۹/۹	۲/۹۴	۱۴/۳	۲/۵۸
وضع ظاهر نگرش	اول	۷/۸	۱/۷۶	۹/۱	۱/۴۱
	دوم	۸/۲	۱/۶۱	۱۰/۱	۱/۷۵
اضطراب	اول	۵/۷	۱/۶۹	۶/۷	۲/۳۴
	دوم	۵/۸	۱/۳	۸/۷	۲/۰۱
شهرت	اول	۵/۲	۲/۲۲	۶/۶	۲/۱۳
	دوم	۵/۷	۱/۳۹	۹/۰	۱/۹۶
شادی و رضایت	اول	۵/۲	۱/۳۸	۶/۱	۱/۳۲
	دوم	۴/۸	۰/۳۵۰	۶/۶	۱/۳

جدول ۴. مقایسه پس‌آزمون تعدیل‌شده مؤلفه‌های خواندن در دو گروه با کنترل اثر پیش‌آزمون

درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	مقدار احتمال	اندازه اثر
۱	۱۳۷۵/۲۱	۴/۹۰۳	۰/۰۳۱	۰/۰۸۸
۱	۱۵۱۴/۶۹	۱۹/۲۵۵	<۰/۰۰۱	۰/۲۷۴
۱	۲۳/۳۴	۳/۰۲۳	۰/۰۸۸	۰/۰۵۶
۱	۲۳/۷۴	۵/۲۷۸	۰/۰۲۶	۰/۰۹۴
۱	۴۲/۸۹	۵/۹۹۹	۰/۰۱۸	۰/۱۰۵
۱	۰/۳۹	۰/۰۱۸	۰/۸۹۴	۰/۰۰۰۱
۱	۵۴/۰۵	۲/۴۰۴	۰/۱۲۷	۰/۰۴۵
۱	۱۷۷/۸۲	۵/۸۵۷	۰/۰۱۹	۰/۱۰۳
۱	۱۵۵/۵۷	۱۷/۷۲	<۰/۰۰۱	۰/۲۵۸
۱	۷۰۸/۲۰	۵/۳۵۹	۰/۰۲۵	۰/۰۹۵

جدول ۵. تحلیل چندمتغیره جهت مقایسه ترکیب مؤلفه‌های خودپنداشت در دو گروه آزمایش

آزمون	مقدار	F	درجه آزادی	مقدار احتمال	اندازه اثر
اثر لامبدای ویلکز	۰/۵۰۲	۶/۶۱۱	۶	<۰/۰۰۱	۰/۴۹۸

باتوجه به جدول ۵ ملاحظه می‌شود که متغیر ترکیبی واردشده به مدل تحلیل کواریانس چندمتغیره، بین دو گروه آزمایش اول و دوم تفاوت آماری معناداری دارد ($p < ۰/۰۰۱$). توجه به ضریب اتای به دست آمده

جدول ۶. مقایسه پس آزمون خودپنداشت در دو گروه با کنترل اثر هوشبهر و پیش آزمون

منابع تغییرات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	مقدار احتمال	اندازه اثر
رفتار	۱	۱۰۷/۶۲۲	۲۵/۶۲۲	<۰/۰۰۱	۰/۳۶۳
وضعیت عقلانی و تحصیلی	۱	۲۴/۴۳۴	۵/۰۵۷	۰/۰۲۹	۰/۱۰۱
وضع ظاهر نگرش	۱	۷/۳	۴/۳۷۸	۰/۰۴۲	۰/۰۸۹
اضطراب	۱	۴۹/۶۲۷	۱۱/۵۱۳	<۰/۰۰۱	۰/۲۰۴
شهرت	۱	۵۸/۱۹۵	۱۸/۸۱۲	<۰/۰۰۱	۰/۲۹۵
شادی و رضایت	۱	۸/۷۶۶	۷/۷۳۲	۰/۰۰۸	۰/۱۴۷

بررسی تأثیرگذاری آموزش مهارت‌های زندگی بر خودپنداشت صورت گرفته، همسوست. در این راستا تحقیقات مختلف اثربخشی آموزش مهارت حل مسئله بر خودپنداشت تحصیلی (۲۴)، اثر مثبت تفکر انتقادی و حل مسئله بر خودپنداشت (۲۵)، تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر خودپنداشت (۲۶)، اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی و مشاوره گروهی خودپنداشت، انگیزه پیشرفت و سلامت روان (۲۷) و تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر خودپنداشت فرد (۲۸) را گزارش کردند. همچنین پژوهشی در بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر خودپنداشت نشان داد که آموزش مهارت‌های ارتباطی بر خودپنداشت تأثیر مثبتی دارد (۲۹).

این پژوهش، برنامه‌ای منسجم و گام‌به‌گام طراحی شده، در راستای اهداف درمانی (جهت بهبود مؤلفه‌های خواندن) و آموزشی (جهت بهبود خودپنداشت) دانش‌آموزان اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن را در اختیار درمانگران قرار داد تا بدین ترتیب گامی در جهت بهبود مشکل خواندن و خودپنداشت این افراد بردارد؛ به طوری که با مشخص بودن اهداف و محتوای هر جلسه، از هر گونه تصادفی عمل کردن آن‌ها پرهیز شود. به علاوه طراحی برنامه درمانی-آموزشی این مزیت را دارد که تمرین‌های مشخص و از پیش تعیین شده را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر فراهم نبودن موقعیت مناسب جهت اجرای جلسات در بعضی از مدارس و همچنین یکسان نبودن محیط اجرای برنامه برای همه دانش‌آموزان بود؛ در نتیجه پیشنهاد می‌شود به منظور رسیدن به نتایج مطلوب‌تر در مدارس اتافی جهت اجرای آموزش‌های ویژه در نظر گرفته شود.

۵ نتیجه‌گیری

باتوجه به نتایج پژوهش می‌توان از برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی جهت بهبود عملکرد تحصیلی و به طور هم‌زمان بهبود خودپنداشت

نتایج به دست آمده از مقایسه پس آزمون مؤلفه‌های خودپنداشت در دو گروه با کنترل کردن اثر هوشبهر و پیش آزمون حاکی از این است که پس از اجرای برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی، در آزمودنی‌های گروه آزمایش دوم در مقایسه با گروه آزمایشی اول افزایش معناداری دیده می‌شود ($p < ۰/۰۵$).

۴ بحث

هدف از پژوهش حاضر بررسی اثربخشی برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود مؤلفه‌های خواندن و خودپنداشت دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن بود. نتایج نشان داد که برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی بر بهبود هفت مؤلفه از ده مؤلفه خواندن (خواندن کلمات، زنجیره کلمات، نامیدن تصاویر، درک متن، خواندن ناکلمات و شبه کلمات، آزمون نشانه‌های حرف، آزمون نشانه‌های مقوله) و خودپنداشت (رفتار، وضعیت عقلانی و تحصیلی، وضع ظاهر نگرش، اضطراب، شهرت، شادی و رضایت) دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن تأثیر معناداری داشته است.

از آنجاکه برنامه تلفیقی درمانی-آموزشی طی جلسات درمانی توانست با ارائه روش‌ها و تمرین‌های مرتبط که باتوجه به پیشینه نظری پژوهش، در دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن دچار نقص بوده، بهبود ببخشد، در نتیجه بر بهتر شدن مؤلفه‌های خواندن تأثیرگذار بوده است؛ به طوری که جلسات درمانی نقص دقت در خواندن و هجی کردن، حافظه شنوایی کوتاه مدت و نام‌گذاری سریع (۴)، بازشناسی حروف و کلمات، درک و فهم کلمات و نقشه‌ها، سرعت و روان خواندن (۵)، نقص در درک خواندن (۶)، الگوی متفاوت حرکات چشم (۱۴)، حرکات چشم ضبط شده متفاوت (۱۵)، مشکلات کنترل حرکات چشم (۱۶)، مشکلات پردازش سریع شنوایی و اطلاعات بصری (۱۷) را در بر می‌گیرد.

از سوی دیگر یافته‌های به دست آمده با نتایج دیگر پژوهش‌ها که جهت

دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با مشکل خواندن استفاده کرد.

۶ بیانیه

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتری دانشگاه شهیدمدنی آذربایجان با شماره نامه پروپوزال ۲۷۸۳۲/د/۲۱۴ نویسنده اول در رشته روان‌شناسی تربیتی است.

References

1. Mogasale VV, Patil VD, Patil NM, Mogasale V. Prevalence of specific learning disabilities among primary school children in a South Indian city. *Indian J Pediatr*. 2012;79(3):342–7. doi: [10.1007/s12098-011-0553-3](https://doi.org/10.1007/s12098-011-0553-3)
2. Westendorp M, Hartman E, Houwen S, Smith J, Visscher C. The relationship between gross motor skills and academic achievement in children with learning disabilities. *Res Dev Disabil*. 2011;32(6):2773–9. doi: [10.1016/j.ridd.2011.05.032](https://doi.org/10.1016/j.ridd.2011.05.032)
3. Pennington BF, Bishop DVM. Relations among speech, language, and reading disorders. *Annu Rev Psychol*. 2009;60:283–306. doi: [10.1146/annurev.psych.60.110707.163548](https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163548)
4. Baird G, Slonims V, Simonoff E, Dworzynski K. Impairment in non-word repetition: a marker for language impairment or reading impairment? *Dev Med Child Neurol*. 2011;53(8):711–6. doi: [10.1111/j.1469-8749.2011.03936.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-8749.2011.03936.x)
5. Shaywitz ES, Shaywitz BA, Gruen JR, Mody M. Dyslexia. In: Schwartz RG. *Handbook of Child Language Disorders*. Psychology Press; 2010. pp:148–166.
6. Snowling MJ, Gooch D, McArthur G, Hulme C. Language skills, but not frequency discrimination, predict reading skills in children at risk of dyslexia. *Psychol Sci*. 2018;29(8):1270–82. doi: [10.1177/0956797618763090](https://doi.org/10.1177/0956797618763090)
7. Arul Kiruba NM., Reena Evency A. Effectiveness of reading strategies on reading difficulties among school children: A quasi-experimental study. *Brunei Darussalam Journal of Health*. 2016;6(2):66–74.
8. Crane N, Zusho A, Ding Y, Cancelli A. Domain-specific metacognitive calibration in children with learning disabilities. *Contemporary Educational Psychology*. 2017;50:72–9. doi: [10.1016/j.cedpsych.2016.09.006](https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2016.09.006)
9. Marsh HW, Parker PD, Pekrun R. Three paradoxical effects on academic self-concept across countries, schools, and students: Frame-of-reference as a unifying theoretical explanation. *European Psychologist*. 2019;24(3):231–42. doi: [10.1027/1016-9040/a000332](https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000332)
10. Sideridis GD, Morgan PL, Botsas G, Padelidu S, Fuchs D. Predicting LD on the basis of motivation, metacognition, and psychopathology: An ROC analysis. *J Learn Disabil*. 2006;39(3):215–29. doi: [10.1177/00222194060390030301](https://doi.org/10.1177/00222194060390030301)
11. Fullan M. *The Principal: Three Keys to Maximizing Impact*. John Wiley & Sons; 2018.
12. Allah Karami A, Zarai Zavaraki E. A comparison of impact of blended learning with traditional instruction on critical thinking and happiness in students. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*. 2014;4(4):39–57. [Persian] http://ictedu.iausari.ac.ir/article_641352_9d167a8a88c99dea39c43f95cf5e7a30.pdf
13. Gerbic P. Teaching using a blended approach – what does the literature tell us? *Educational Media International*. 2011;48(3):221–34. doi: [10.1080/09523987.2011.615159](https://doi.org/10.1080/09523987.2011.615159)
14. De Luca M, Borrelli M, Judica A, Spinelli D, Zoccolotti P. Reading words and pseudowords: An eye movement study of developmental dyslexia. *Brain and Language*. 2002;80(3):617–26. doi: [10.1006/brln.2001.2637](https://doi.org/10.1006/brln.2001.2637)
15. Moiroud L, Gerard CL, Peyre H, Bucci MP. Developmental Eye Movement test and dyslexic children: A pilot study with eye movement recordings. *PLOS ONE*. 2018;13(9):e0200907. doi: [10.1371/journal.pone.0200907](https://doi.org/10.1371/journal.pone.0200907)
16. Stein J. Reply to: “The Relationship between Eye Movements and Reading Difficulties”, Blythe, Kirkby & Liversedge. *Brain Sci*. 2018;8(6):99–103. doi: [10.3390/brainsci8060099](https://doi.org/10.3390/brainsci8060099)
17. Fawcett A, Nicolson R. Speed of Processing, Motor Skill, Automaticity and Dyslexia. In: Fawcett A, Nicolson R. *Dyslexia in Children*. UK: Taylor & Francis; 2017. pp: 157–190.
18. Vaughn S, Elbaum B, Boardman AG. The social functioning of students with learning disabilities: Implications for inclusion. *Exceptionality*. 2001;9(1–2):47–66. doi: [10.1207/S15327035EX091&2_5](https://doi.org/10.1207/S15327035EX091&2_5)
19. Rahimian Boogar I, Habibi M. Sensitivity, specificity and cutoff point of the wechsler intelligence scale for children-revised in diagnosis of learning disorders. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2012;18(3):195–201. [Persian] <http://ijpcp.iuums.ac.ir/article-1-1890-en.pdf>
20. Mohammadesmaeil E, Hooman HA. Adaptation and standardization of the IRAN KEY-MATH test of mathematics. *Journal of Exceptional Children*. 2003;2(4):323–32. [Persian] <http://joec.ir/article-1-477-en.pdf>

21. Moradi A, Hosaini M, Kormi Nouri R, Hassani J, Parhoon H. Reliability and validity of reading and dyslexia test (NEMA). *Advances in Cognitive Science*. 2016;18(1):22–34. [Persian] <http://icssjournal.ir/article-1-409-en.pdf>
22. Danesh E, Manavi Shad M, Khoushabi K, Hasanzadeh Tavakoli MR. The impact anger level and childrearing styles of mothers on self-concept of their children with or without LD. *Journal of Family Research*. 2014;10(2):175–96. [Persian] <http://jfr.sbu.ac.ir/article/view/8550/4585>
23. Amin Abadi Z. Tadvin va ta'ain mizan asarbakhshi barname amuzeshi mobtani bar ravesh pasokh be modakhelel (RtI) bar afzayesh maharathaye khandan, emla va riazi danesh amuzan ba moshkelat yadgiri [Formulation and determination of the effectiveness of the RtI intervention training program on improving the reading, spelling and math skills of students with learning difficulties] [PhD dissertation in Educational Psychology]. [Tehran, Iran]: Educational Science and Psychology Faculty, Allameh Tabataba'i University; 2016. [Persian]
24. Zera'at Z, Ghafourian A. R. Effectiveness of problem-solving skill teaching on students' educational self-thought. *Education Strategies in Medical Sciences*. 2009;2(1):11–2. [Persian] <http://edcbmj.ir/article-1-30-en.pdf>
25. Ebadi M, Salehi M, Doosti Y. The effect of critical thinking and problem solving on self-concept, lifelong learning, and self-efficacy of high school students in Northern Savaddkooh. In: *The 2nd National Conference and the First International Conference on New Research in the Humanities* [Internet]. Tehran, Iran: 2015. p:32–9. [Persian] https://www.civilica.com/Paper-MRHCONF02-MRHCONF02_210.html
26. Almasi M. Ta'asir amoozesh maharathaye zendegi bar khodpendare va khatatrjou'ie daneshamoozan pesar paye aval dabirestan mantaghe G Isfahan [The effect of life skills training on self-concept and risk outcome of first grade male high school students in Isfahan Region] [Master's Thesis]. [Ahvaz, Iran]: Shahid Chamran University of Ahvaz; 2012. [Persian]
27. Zareian A, Zohuri Rad M. Effectiveness of life skills training and group counseling by Albert Ellis's REBT on self-concept, motivation for progress and mental health of unsuccessful male students at Ravsar High School in the academic year 91-90. In: *The 4th National Consultation and Mental Health Conference* [Internet]. Quchan, Iran: Azad University Quchan Branch; 2016. p: 1–11. [Persian] https://www.civilica.com/Paper-MHWIAUQ04-MHWIAUQ04_337.html
28. Khera S, Khosla S. A study of core life skills of adolescents in relation to their self-concept developed through Yuva School life skill programme. *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research*. 2012;1(11):115–125.
29. Vatankhah H, Daryabari D, Ghadami V, Naderifar N. The effectiveness of communication skills training on self-concept, self-esteem and assertiveness of female students in guidance school in Rasht. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*. 2013;84:885–9. doi: [10.1016/j.sbspro.2013.06.667](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.667)

